

УДК 378. 147

DOI: 10.31475/fil.dys.2018.08.18

ТЕТЯНА ПЕШКОВА,*кандидат філологічних наук, доцент
(м. Хмельницький)***Особливості перекладу німецькомовного тексту
медичної літератури**

Статтю присвячено проблемам перекладу німецькомовної медичної літератури. Розглянута історія досліджень з цього питання. Визначено способи перекладу медичних текстів: конкретизація, транскодування, калькування, описовий переклад, переклад еквівалентом. Вирізняють 4 види перетворення німецькомовного медичного тексту: перестановка, заміна, додавання та вилучення.

Ключові слова: *калькування, транскодування, конкретизація, переклад еквівалентом.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Переклад належить до одного з найдавніших видів людської діяльності, це складний і багатогранний процес. Завдання будь-якого перекладу – передати засобами іншої мови цілісно й точно зміст оригіналу та зберегти його стилістичні та експресивні особливості. Процес перекладу – своєрідна мовна діяльність, спрямована на найбільш повне відтворення змісту й форми тексту іншою мовою. Відзначимо, що базовим у теорії перекладу є поняття еквівалентності або адекватності, під яким розуміють збереження відносної рівності змістовної, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі та перекладі. Переклад наукової і технічної літератури досягається іншими прийомами, ніж переклад художньої літератури. Можна сказати, що переклад художньої літератури тяжіє до розділу мистецтва, а переклад наукової і технічної – до розділу науки. З цього випливає, що перекладач наукової і технічної літератури повинен добре володіти не тільки відповідними мовами і тематикою, а й науковим мисленням, логічними категоріями тієї чи іншої галузі, в тому числі і медицини. З цього також випливає можливість виявлення основних конкретних закономірностей перекладу наукової і технічної літератури, що забезпечують основну задачу перекладу – ясну і чітку інформацію. Більше того, можна стверджувати, що в деяких випадках переклад наукового і технічного тексту повинен перевершувати оригінал. Це

парадоксальне твердження цілком обґрунтовано і впливає як природний наслідок двох вимог, що пред'являються до перекладача наукової та технічної літератури:

а) переклад повинен бути точним, тобто передавати саме те, що міститься в оригіналі – не більше, не менше;

б) в перекладі повинна бути ясність і чіткість незалежно від ступеня ясності оригіналу.

Що стосується перекладу наукової і технічної літератури – то, це складна, копітка, самостійна праця, плід напруженої дослідницької роботи в галузі мови і конкретної спеціальності. Для виконання такої роботи бажано, щоб перекладач мав виключно високу кваліфікацію, досконало володів мовою наукової і технічної літератури, як оригіналу, так і перекладу. Теоретично це можливо лише в межах якої-небудь однієї вузької спеціальності, наприклад, кардіології, або офтальмології. Вважається, що важливіше добре знати мову, на який робиться переклад, ніж ту, з якої робиться переклад.

Безперечно медична тематика, мабуть, одна з найскладніших. Симптоми хвороби, діагностування, схеми лікування та реабілітаційні заходи, супровідні документи на ліки та медичне обладнання складають область, де неприпустима приблизність формулювань, неточність термінів. Це мова жорстких форм і кліше, точності і аскетизму. Перекладений матеріал повинен містити ретельно вивірену медичну термінологію, щоб не виявитися причиною неточної діагностики, неправильної інтерпретації досягнень науки, і, як наслідок, грубої помилки в професійній діяльності.

Тим не менш, якісний переклад медичних текстів, багатих складною термінологією – це цілком здійсненне завдання, все що для цього необхідно – знання особливостей та класифікації термінів, способів їх утворення і способів перекладу.

Сучасна медицина, як фундаментальна галузь наукового знання і водночас одна з найважливіших для суспільства сфер практичної діяльності людини потребує точної, системно оформленої, адекватної сучасному часу термінології. Науково-технічна термінологія – широкий пласт лексики, що активно взаємодіє з іншими прошарками словникового запасу мови, насамперед із загальнонавчальною лексикою, та інтенсивно розвивається. Вивчення закономірностей утворення термінологічної лексики, її структури й семантики є одним з важливих завдань сучасної лінгвістики, в т.ч. й перекладознавства [7].

Аналіз досліджень і публікацій... Науково-технічний прогрес сьогодення та інтенсифікація міжнародного економічного і технічного співробітництва підвищують роль термінологічної лексики в сучасних

мовах. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність перекладу великого обсягу науково-технічної літератури, зокрема наукових статей, чим і пояснюється нагальна потреба дослідження терміносистеми як каркасного словника мови спеціальностей, з'ясування питань загальної теорії термінології, особливостей утворення таких мовних одиниць як терміни, та – що найголовніше для перекладача - особливостей їхнього перекладу, їхнього розвитку та взаємодії з розмовною і літературною мовами. Різні аспекти перекладу статей наукового стилю представлено в працях таких науковців, як М. Аполова, Л. Борисова, В. Карабан, Р. Проніна, В. Судовцев, Л. Філатова ,

Важливим аспектом при перекладі наукових статей є досягнення еквівалентності. Саме тому вважаємо за необхідне окремо розглянути у нашому дослідженні цю проблему. Еквівалентність в перекладі вивчають дослідники сучасних літературних мов, стилістики, контрастивної лексикології, теорії та практики перекладу, лінгвокраїнознавства, етнолінгвістики тощо. Дослідженням медичних текстів займалися зарубіжні вчені М. Васина, Г. Аксенова, Н.Кожухова, А.Шарапа, Е.Врінкшulte, М.Брумме, Ф.Гес, І.Марц, Е.Бреус та багато вітчизняних дослідників, серед яких варто відзначити Р.Зорівчак [18], Т.Кияк, О.Огуй, А.Науменко, Г.Корунець, І.Гнатишена.

Поняття еквівалентності в перекладі та її специфіка вивчені досить глибоко, але на наш погляд, актуальність дослідження полягає, по-перше, в тому, що в сучасному перекладознавстві адекватність належить до одного з найбільш дискусійних понять, визначення якого залишається однією з до кінця не розв'язаних задач теорії перекладу. Перш за все, при формуванні перекладацької компетенції майбутніх спеціалістів величезне значення має уявлення про ступінь глибини або достовірності зв'язку тих чи інших перекладних еквівалентів. Без знання відповідних конотацій, присутніх в іноземній мові, неможливо повністю зрозуміти весь зміст. Також актуальність дослідження полягає в тому, що незважаючи на існування великої кількості розвідок стосовно питань перекладу науково-технічної літератури, недостатньо уваги приділялося саме особливостям перекладу німецькомовних текстів медичної літератури.

Формулювання цілей статті... Мета роботи полягає у вивченні особливостей перекладу німецькомовного тексту медичної літератури українською мовою.

Виклад основного матеріалу... Останніми роками спостерігається стрімке зростання інтересу до медичних текстів, що призводить до необхідності дослідження їх особливостей перекладу. Сучасний професійний медичний переклад тексту – один з найскладніших у

практиці через постійні новації, відкриття та винаходи в усіх сферах медицини.

За класифікацією медичного перекладу, наведеною кандидатом філологічних наук В. М. Васиною, медичний переклад, як і будь-який інший, поділяється на письмовий та усний.

Під час перекладу може виникнути така проблема, як приріст тексту, який був викликаний наступними причинами: перекладач вдається до надмірно розгорнутих перекладацьких еквівалентів через недостатнє володіння термінологією або свідомого прагнення збільшити об'єм перекладу; 2) перекладач вставляє в переклад текстові фрагменти власного твору, дискутуючи з автором оригіналу [2, с. 48].

Разом з тим, можлива і зворотна ситуація: значне зменшення текстового об'єму перекладу в порівнянні з текстом оригіналу, що може служити сигналом пропуску значних фрагментів тексту і, відповідно, втрати інформації [2, с. 82–89]. Кожен з етапів перекладу медичної документації має свою специфіку та свої особливості, які необхідно враховувати для правильної організації процесу перекладу.

Основними способами перекладу текстів медичної літератури є:

– конкретизація – процес набуття терміном більш вузького значення; перекладач також використовує конкретизацію для ширшого і повнішого розкриття змісту.

Das Ergebnis zeigt, Elementare Gesundheitspflege nach Erna Weerts kann die körperliche Situation der Klientin deutlich verbessern. Jedoch war es in der kurzen Behandlungszeit nicht möglich, die regulative Prozesse soweit zu stabilisieren, dass die Organismus sie selbstständig aufrechterhalten kann.

Результати показують основні методи піклування про здоров'я за методикою Ерни Веертс можуть покращити стан здоров'я клієнтки. Але в короткий строк неможливо стабілізувати регулятивні процеси, які організм повинен сам підтримувати.

– транскодування – спосіб перекладу, коли звукова та графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу.

Zur Rolle der Empatie im diagnostisch- therapeutischen Prozess

Про роль емпатії в діагностично-терапевтичному процесі

– калькування. Під терміном калькування розуміється дослівний або буквальний переклад.

Bereits nach der 2.Behandlung zeigte sich bei dem Jungen im gesamten Körper eine verbesserte Wärmeverteilung, ein deutlicher Anstieg der Schalentemperatur von 34,8 C auf 36,5c erfolgte.

Відразу після другого лікування показало себе покращення теплового обміну по всьому тілу.

– описовий переклад – це такий прийом перекладу, коли слово замінюється в мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова, при цьому опис не повинен бути надто докладним і складним.

In der Übereinstimmung mit dem Kinderpsychiater wurde die Gabe von hochdosiertem Methylphenidat, das der Junge seit seinem 4. Lebensjahr erhalten hatte, nach der ersten Behandlungswoche spontan eingestellt.

Спільно з дитячими психіатрами після першого тижня лікування був припинений прийом високої дози метилфенідаду, який хлопець приймав з 4 років життя.

– переклад еквівалентом (рівнозначним відповідником слову або словосполученню, який в абсолютній більшості випадків не залежить від контексту).

Im Zentrum der Elementartherapie steht die Aktivierung der Selbstregulation und Selbstheilungskräfte im Menschen, vor allem durch den bewusst freilassenden Umgang mit der Begabung der leibeigenen Wärme und der Sensibilität der Haut.

У центрі елементарної терапії знаходяться активізація саморегуляції та сили самолікування людини, передусім за допомогою. Усвідомлено звільненому зв'язку з можливостями внутрішнього людського тепла і сприйняття шкіри.

Через деякі розбіжності у граматиці, синтаксичній та морфологічній будовах двох мов дуже часто доводиться при перекладі використовувати різного роду трансформації. Перетворення, що здійснюються у процесі перекладу, поділяються на 4 елементарні типи:

1) перестановка (при перекладі лексичні елементи міняються місцями).

Eine intakte Wärmestimulation ist Grundlage der Gesundheit und ermöglicht dem Körper Regulationen mit heilenden Wirkung. Die Anwendung der Elementartherapie bei der Hyperkinetischen Störung des Sozialverhaltens (ADHS/ADHD) ist noch gänzlich unbekannt, auch liegt diesbezüglich nur eine empirische Datenlage vor.

Нормальна тепла стимуляція це основа здоров'я та можливість регулювання тілом лікувального впливу. Використання основної терапії у випадках гіперкінетичного розладу у соціальних відносинах ще не зовсім добре вивчене, але що стосується цього, нам відомий лише один досліджений випадок

2) заміна (наприклад, іменник замінюється у перекладі на прикметник, а прикметник – на дієслово тощо).

Die Elementartherapie ist eine integrative Behandlungsmethode, die in den 80iger Jahren von Erna Weerts entwickelt wurde. Sie dient der Erhaltung und Wiederherstellung der Ordnung lebendiger Prozesse mit den natürlichen Begabungen und steht im Einklang mit grundlegenden Leitgedanken der Salutogenese mit der naturwissenschaftlichen und der geisteswissenschaftlich erweiterten anthroposophischen Medizin.

Основна терапія це інтегративна лікувальна метода. Яка була розроблена у 80-х роках Ерною Веертс. Вона служить зберіганню та відновленню порядку в життєвих процесах за допомогою природніх здібностей і є співзвучною основній ідеї салютогенезу, поглибленій гуманітарній та природничій антропософічній медицині.

3) додавання (додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі з метою правильної передачі змісту речення (оригіналу), що перекладається, та дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують в культурі мови перекладу).

Ziel der vorliegenden prospektiv-dokumentierten qualitativen Einzelfallstudie/Anwendungsbeobachtung ist der Nachweis der Wirksamkeit und Nachhaltigkeit in Bezug auf die Veränderung der Befindlichkeit eines 12-jährigen Jungen mit der fachärztlichen Diagnose «Hyperkinetische Störung des Sozialverhaltens u.a. affektive Stärkung (nach ICD 10 F 90-1) und die Veränderung der Selbstregulation im Wärmeorganismus»

Мета єдиного наведеного задокументованого якісного результату або застосування є доказом впливу та стійкої зміни чуттєвості 12 річного хлопця з діагнозом «гіперкінетичний розлад у соціальних відносинах з афективним посиленням (за міжнародною класифікацією хвороб 10 –F90-1) та змінами саморегуляції тепла в організмі»

4) вилучення (усунення в тексті перекладу тавтологічних лексичних елементів). Ці види перетворень можуть поєднуватися один з одним, набуваючи при цьому характеру складної, комплексної трансформації [2, с.143–168].

Bei der Wärmediagnostik zeigt sich eine ausgeglichene Wärmeverteilung. Im Begleitfragebogen der «prozessualen Korrespondenz» gibt die Klientin an, keine externe Wärmequelle mehr zum Einschlafen zu brauchen und verschiedene Körperregionen jetzt als warm wahrzunehmen.

Під час теплової діагностики себе показує збалансований розподіл тепла. Як повідомляє клієнтка у анкеті процесуальної переписки,

вона не потребувала спеціального джерела тепла перед засинанням і відчувала тепло у всіх інших частинах тіла.

Висновки... Переклад медичних текстів вимагає від перекладача достатнього рівня обізнаності у відповідній галузі знань та чіткого дотримання норм мови на яку здійснюється переклад через насиченість науковою термінологією. Найбільш прийнятними для функціонування в медичній термінології вважаються ті слова, які визнані більшістю спеціалістів, зрозумілі всім та які відображають суть явища або предмета. Сміслові значення терміна в медицині лише тоді стає загальним надбанням, коли воно зафіксовано за допомогою чіткого терміна, що не припускає різних тлумачень, є простим та однозначним.

Для німецькомовних текстів медичної літератури, у більшості випадків, не існує шаблонної структури, а кожний містить свій специфічний виклад інформації.

Лексичні особливості полягають у насиченості термінологією, майже 52 % усього медичного тексту становлять терміни, вузькоспеціалізовані терміни, загально медичні, загальнонаукові та термінологізовані загальнонавживані слова.

Труднощі під час перекладу термінології є однією з головних перешкод для комунікації у сфері науки, тому дослідження в даній сфері мають актуальне значення, оскільки медицина постійно розвивається та удосконалюється.

Отже, переклад медичної літератури потребує наявності, як лінгвістичних, так і медичних знань і є досить складним для виконання, оскільки насичений не тільки термінами, а й аббревіатурами та складними граматичними конструкціями.

Список використаних джерел і літератури:

1. Аксенова Г.Н., Кожухова Н.Е., Шарапа А.А. Особенности лингвистического и логико-понятийного аспектов изучения медицинских терминов. Москва: Academia, 2002. 45 с.
2. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода. Москва: Гнозис, 2000. 207 с.
3. Васина М. В. Акцентное оформление терминологических словосочетаний в английском медицинском дискурсе. Москва: Перемена, 2004. С. 15.
4. Гнатишена І.М. Сучасна німецька медична термінологія: аспекти етимології, структури, інтернаціоналізації / І.М. Гнатишена. Київ: Дніпро, 1996. С. 21.
5. Кияк Т.Р., Огуй О. Д., Наumenко А. М. Теорія та практика перекладу (нім. мова). Вінниця: Нова книга, 2014. 592 с.
6. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.

7. Петрова Г.М. Моделирование технических текстов инженерного профиля как методологическая проблема . Москва: Перемена, 2002. С.14–18; 23.

8. Фрейдман Д. Г. Учебное пособие по переводу немецкой медицинской литературы. Казань, 1987. С. 135–137; 142–144.

9. Skript fur das Praktikum der Medizinischen Terminologie, hrsg. vom Institut fur Geschichte der Medizin im Charite Centrum fur Human- und Gesundheitswissenschaften der Charite - Universitatsmedizin Berlin. Redaktion: Th. Beddies, E. Brinkschulte, M. Brumme, V. Hess, I. Marz, Th. Muller unter Mitarbeit von A. Scholl, 2008. S. 276.

References:

1. Aksenova G.N., Kozhuxova N.E., Sharapa A.A. Osobennost' ly`ngvy`sty`cheskogo y`logy`ko-ponyaty`jnogo aspektov y`zucheny`ya medy`cy`nsky`x termy`nov. Moskva: Academia, 2002. 45 s.

2. Breus E. V. Osnovy teory`y` y` prakty`ky` perevoda. Moskva: Gnozy`s, 2000. 207 s.

3. Vasy`na M. V. Akcentnoe oformleny`e termy`nolog`chesky`x slovosochetany`j v angly`jskom medy`cy`nskom dy`skurse. Moskva: Peremena, 2004. S. 15.

4. Gnaty`shena I.M. Suchasna nimecz`ka medy`chna terminologiya: aspekty` ety`mologiyi, struktury`, internacionalizaciyi / I.M. Gnaty`shena. Ky`yiv: Dnipro, 1996. S. 21.

5. Ky`yak T.R., Oguj O. D., Naumenko A. M. Teoriya ta prakty`ka perekladu (nim. mova). Vinny`cya: Nova kny`ga, 2014. 592 s.

6. Koruncz` I. V. Vstup do perekladoznavstva. Vinny`cya: Nova kny`ga, 2008. 512 s.

7. Petrova G.M. Modely`rovany`e texny`chesky`x tekstov y`nzhenernogo profy`lya kak metodology`cheskaya problema . Moskva: Peremena, 2002. S.14–18; 23.

8. Frejdman D. G. Uchebnoe posoby`e po perevodu nimeczkoj medy`cy`nskoj ly`teratury. Kazan`, 1987. S. 135–137; 142–144.

Summary

Tetiana Pieshkova

Peculiarities of Translating Medical Text from German

The article deals with the issues of translating medical literature from German. Research background of the issue has been outlined. Such ways of translation of medical texts as concretising, transcoding, loan translation, descriptive translation, equivalent translation have been identified. Kinds of translation transformations among which are restructuring, substitution, addition and omission have been specified.

Keywords: *loan translation, transcoding, concretising, equivalent translation.*

Дата надходження статті: «03» вересня 2018 р.

Дата прийняття до друку: «20» вересня 2018 р.